

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaje) o ústavní stížnosti stěžovatelů 1. **V. Š. 2. L. Š. a 3. V. Š.**, a 4. **L. V.**, zastoupených JUDr. Pavlou Nechanickou, advokátkou, sídlem Hrádková 1017, Praha 21 – Újezd nad Lesy, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2020 č. j. 25 Cdo 1014/2020-431, rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 7. listopadu 2019 č. j. 17 Co 175/2018-416 a rozsudku Okresního soudu v Jihlavě ze dne 8. listopadu 2017 č. j. 12 C 150/2012-334, za účasti **Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně a Okresního soudu v Jihlavě**, jako účastníků řízení, a **Nemocnice Jihlava, příspěvkové organizace**, sídlem Vrchlického 4630/59, Jihlava, zastoupené Mgr. Petrem Navrátilem, advokátem, sídlem Královský vršek 4762/25, Jihlava, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2020 č. j. 25 Cdo 1014/2020-431 bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelů na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2020 č. j. 25 Cdo 1014/2020-431 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, přičemž tvrdí, že obecné soudy svým postupem porušily jejich základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu se podává, že Okresní soud v Jihlavě (dále jen „okresní soud“) napadeným rozsudkem zamítl žalobu stěžovatelů (jako pozůstalých), kterou se z titulu náhrady škody domáhali 1. stěžovatel a 2. stěžovatelka na vedlejší účastnici každý zaplacení částky 240 000 Kč s příslušenstvím (výroky I a II) a 3. stěžovatel a 4. stěžovatelka každý částky 175 000 Kč s příslušenstvím (výroky III a IV). Dále rozhodl, že vedlejší účastnice a obchodní společnost Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group (jako vedlejší účastnice na straně žalované)

nemají právo na náhradu nákladů řízení (výrok V), a že 1. stěžovatel a 2. stěžovatelka jsou povinni zaplatit České republice státem zálohované znalečné každý ve výši 2 981 Kč (výroky VI a VII) a 3. stěžovatel a 4. stěžovatelka každý ve výši 2 159 Kč (výroky VIII a IX). Uvedený soud se zabýval tím, zda u vedlejší účastnice byly splněny předpoklady odpovědnosti za škodu na zdraví podle § 420 a 444 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „o. z.“), kterou stěžovatelé jako rodiče a sourozenci utrpěli úmrtím N. K., a dospěl k závěru, že vedlejší účastnice sice porušila svou právní povinnost, kdy jí poskytovaná zdravotní péče byla *non lege artis*, ale že mezi protiprávním jednáním a poškozením zdraví pacientky není vztah příčinné souvislosti, kdy hlavní příčinou úmrtí byla cévní malformace mozku (krvácení z této malformace), k níž mohlo dojít bez závažné příčiny. Okresní soud se zabýval otázkou, zda by došlo k úmrtí, kdyby bylo provedeno ukončení těhotenství císařským řezem dne 7. 2. 2011, a dospěl na základě provedení dokazování k závěru, že u pacientky byla určitá šance na přežití (podle znaleckého posudku Všeobecné fakultní nemocnice v Praze 50%), tedy nikoliv převažující, k čemuž dodal, že náhradu škody nelze určit poměrně, neboť sama „ztráta šance“ není škodou, ale jde o příčinnou souvislost.

3. K odvolání stěžovatelů Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) napadeným rozsudkem rozsudek okresního soudu ve výrocích I až V potvrdil, ve výrocích VI až IX jej změnil tak, že se České republice právo na náhradu nákladů řízení vůči stěžovatelům nepřiznává, a dále rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Krajský soud se plně ztotožnil s názorem okresního soudu, že zmíněný vztah příčinné souvislosti dán nebyl. K tomu dodal, že i když v tzv. medicínských sporech nelze postavit takový vztah zcela najisto, jak uvedl Ústavní soud v usnesení ze dne 12. 8. 2008 sp. zn. I. ÚS 1919/08 (U 10/50 SbNU 451) (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), na které bylo v řízení poukazováno, soudní praxe vyžaduje, aby byl prokázán alespoň s vysokou mírou pravděpodobnosti či se stupněm hraničícím s jistotou (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2019 sp. zn. 25 Cdo 2217/2017 nebo ze dne 31. 7. 2014 sp. zn. 25 Cdo 1628/2013).

4. Tento rozsudek napadli stěžovatelé dovoláním, které však Nejvyšší soud shora označeným rozsudkem zamítl, přičemž rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení. Ztotožnil se s výše uvedeným závěrem krajského soudu, přičemž k použití tzv. teorie ztráty šance, kde újmou není újma skutečně způsobená, ale je jí samotná ztracená příležitost (zde na přežití pacientky), uvedl, že budí v evropském kontextu značné kontroverze, a i ve věci, kterou zmínil Ústavní soud sp. zn. I. ÚS 1919/08 (viz sub 3), byla v konečném rozhodnutí, stejně jako v předcházejících obdobných sporech, odmítnuta. Současně s poukazem na princip vázanosti soudu zákonem upozornil na nutnost inkorporace dané doktríny do vnitrostátní právní úpravy s tím, že ztráta šance na uzdravení (přežití) není s hodnotami chráněnými v § 442 a 444 o. z. totožná; nejde přímo o újmu na zdraví, životě či majetku, ale o svébytný druh abstraktní újmy bez jasného odrazu „ve faktickém světě“. Dále se zabýval otázkou, zda nelze nalézt opodstatnění pro revizi dosavadního pojetí škody, a to cestou interpretace příslušných ustanovení občanského zákoníku či jejich analogického užití, a dospěl k závěru, že takový postup možný není, přičemž se vyjádřil k judikatuře Ústavního soudu, a to včetně nálezu ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. III. ÚS 3067/13 (N 247/83 SbNU 855), s tím, že byť je v něm zmíněna doktrína ztráty šance coby minoritní názor, Ústavní soud nedeklaroval, že by právě tato byla jediným možným ústavně konformním přístupem při řešení otázky problematického zjišťování příčinné souvislosti. Prosazují-li

stěžovatelé, aby odpovědnost vedlejší účastnice byla stanovena v rozsahu, v jakém se podařilo prokázat míru pravděpodobnosti příčinné souvislosti s utrpěnou újmou, usilují o revizi daných závěrů. To Nejvyšší soud odmítl a vysvětlil, proč takto postupovat nelze, přičemž poukázal na § 2925 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a dodal, že i kdyby měl být akceptován probabilisticko-proporcionální přístup, nutno vycházet z toho, že je-li kauzalita detekovatelná toliko v rovině pravděpodobnostní, lze mít nastoupení odpovědnosti za opodstatněné, jsou-li ostatní předpoklady vzniku odpovědnosti přítomny ve značné intenzitě. To vyžaduje, aby adekvátnost příčiny a následku byla zřejmá, tedy že potenciální škůdce si musel být dobře vědom rizikovosti svého počínání, resp. že musel předvídat, že jeho jednání může vést k určitému škodlivému následku. A nebylo-li ani podezření na cévní mozkovou malformaci, pro zdravou ženu nebylo nastalé zvýšení tlaku před porodem a v jeho průběhu kritické a život ohrožující; komplikace vedoucí k úmrtí pacientky není obvyklým následkem daného stavu a nebyla ani predikovatelná, a proto by v předestřeném pojetí nemohlo být ani případné protiprávní jednání lékařů, které by této pacientce nedalo 50% šanci na přežití, adekvátní příčinou ani v tomto pojetí.

II.

Argumentace stěžovatelů

5. V ústavní stížnosti stěžovatelé uvádějí, že N. K. trpěla v těhotenství tzv. preeklampií, jejímž příznakem je vysoký krevní tlak, otoky nohou, zvýšené množství bílkoviny v moči. Tato diagnóza byla stanovena dne 13. 1. 2011 a současně byla zahájena farmakologická léčba. Během kontrol na gynekologicko-porodnickém oddělení vedlejší účastnice v období od 31. 1. 2011 byly opakovaně tyto příznaky potvrzeny, naposledy dne 7. 2. 2011, přesto však jmenovaná nebyla hospitalizována, ale jen poslána domů s poučením, že si má měřit krevní tlak. V této době byla ve 37. týdnu těhotenství. Následující den (tj. 8. 2. 2011) ve večerních hodinách byla převezena na ambulanci s bolestmi břicha, velkými otoky nohou a vysokou hodnotou krevního tlaku. Byl diagnostikován rozvoj eklampsie a tzv. Hellpsyndromu a syndromu DIC. Nemocnice přistoupila okamžitě k ukončení těhotenství provedením císařského řezu, jmenovaná však dne 9. 2. 2011 zemřela, přičemž jako příčina smrti byla uvedena malformace s krvácením do mozkových struktur. Ze závěrů znaleckého posudku Všeobecné fakultní nemocnice Praha plyne, že vedlejší účastnice postupovala *non lege artis*, kdy zásadním způsobem chybovala lékařka, která dne 7. 2. 2011 jmenovanou vyšetřovala, když nesprávně zhodnotila aktuální zdravotní stav (konkrétně podcenila veškeré známky preeklampsie); příčinou mohla být její nedostatečná profesionální zdatnost, neboť v době výkonu zdravotní péče neměla splněnu tzv. specializovanou způsobilost, po ukončení vysoké školy měla pouze pětiměsíční praxi, a mohla tedy pracovat pouze pod dohledem lékaře se specializovanou způsobilostí, jímž byl přednosta daného oddělení. Ten uvedl, že rozhodnutí nehospitalizovat pacientku toliko telefonicky potvrdil. Ke krvácení došlo ve večerních hodinách dne 8. 2. 2011, kdy byl v souvislosti s eklamptickým záchvatem naměřen extrémně vysoký krevní tlak. Podle závěrů znaleckého ústavu není možné na 100 % vyloučit, že by k prasknutí cévní malformace mohlo dojít i při dřívějším ukončení těhotenství nebo kdykoliv jindy, nicméně načasování tohoto ukončení bylo opožděné, neboť mělo být provedeno nejpozději dne 7. 2. 2011, přičemž v případě, že by došlo k dřívějšímu ukončení těhotenství, ještě před zvýšením krevního tlaku a k rozvoji zmíněného záchvatu, měla by pacientka 50% šanci na přežití.

6. Stěžovatelé označují napadená soudní rozhodnutí za protiprávní a nespravedlivá, přičemž poukazují na (dílem již zmíněnou) judikaturu Ústavního soudu [usnesení sp. zn. I. ÚS 1919/08, nálezy ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41) a sp. zn. III. ÚS 3067/13], která má na rozdíl od právního závěru obecných soudů řešit otázku příčinné souvislosti nikoliv z hlediska pravděpodobného prokázání kauzálního nexu, ale z hlediska doktríny tzv. ztráty šance, kdy podle tohoto soudu nic nebrání judikatuře obecných soudů, aby přijala adekvátnější a realističtější výklad, který by vyrovnával slabší postavení poškozených. Daná doktrína vychází ze šancí, jaké by byly pro pacienta v případě lékařského postupu *lege artis*, a je založena na existenci odpovědnosti škůdce v rozsahu, v jakém se podařilo prokázat míru pravděpodobnosti kauzality, kdy toto řešení se přibližuje ideji spravedlivého řešení následků majících původ ve vztahu lékař – pacient.

7. Stěžovatelé současně upozorňují na údajnou rozpornost právních názorů jednotlivých senátů Nejvyššího soudu, přičemž odkazují na rozsudek ze dne 27. 9. 2017 sp. zn. 30 Cdo 41/2017 (vydaný ve věci „řešené“ nálezem Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3067/13), a uzavírají, že obecné soudy opřely svá rozhodnutí o nesprávné právní posouzení věci, když nesprávně aplikovaly normy podústavního práva a když při výkladu § 420 o. z. v otázce jednoho ze zákonných předpokladů odpovědnosti za škodu – příčinné souvislosti – rozhodovaly v rozporu s judikaturou Ústavního soudu. Domnívají se přitom, že toto posouzení (ať již z pohledu pravděpodobnostního prokázání, či z pohledu doktríny ztráty šance mezi protiprávním jednáním a vzniklou škodou v medicínsko-právních sporech) z důvodu právní jistoty poškozených, kdy jde o konkurenci několika interpretačních alternativ, „vyžaduje jednoznačnou obecnou alternativu tohoto posouzení“.

III.

Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejší účastnici řízení.

9. Nejvyšší soud úvodem poznamenal, že krajský soud v návaznosti na rozpory mezi znaleckými posudky jednoznačně nekonstatoval, že by postup vedlejší účastnice byl *non lege artis*, byť z toho stěžovatelé vycházejí. Zdůrazňují-li, že vedlejší účastnice mohla postupovat jinak, pomíjejí, že pouhá možnost odlišného postupu nezakládá nesprávnost postupu zvoleného, přičemž rizikovitost a vhodnost jednotlivých eventualit nelze činit bez komplexního odborného zhodnocení. K námitce, že se nevypořádal s individuálním posouzením okolností případu, uvedl, že dovolací soud je ve své přezkumné činnosti vázán mezemi danými v dovolání položenou právní otázkou a vymezeným důvodem nesprávného právního posouzení, přičemž zákon neumožňuje přehodnocovat správnost veškerých závěrů soudů nižších stupňů. Proto se zabýval správností právních úvah vyslovených v souvislosti s otázkou příčinné souvislosti. Uvádí-li stěžovatelé, že si vedlejší účastnice musela být vědoma toho, že její jednání povede k danému škodlivému následku, přichází se svou vlastní verzí skutkových zjištění, odlišnou od té, než k jaké dospěl odvolací soud. Odmítl, že by nerespektoval judikaturu Ústavního soudu, neboť nález sp. zn. III. ÚS 2253/13 se nevyslovoval k problematice příčinné souvislosti, a podotkl, že nevyslovil závěr o nezbytnosti 100%

prokázání příčinné souvislosti, naopak upozornil na judikaturu, která z tohoto požadavku ustoupila. Poukazují-li stěžovatele na rozsudek sp. zn. 30 Cdo 41/2017, tento rozsudek byl vynesena ve vztahu k nárokům požadovaným z titulu ochrany osobnosti podle § 11 a 13 o. z., a pouze připomínal a zdůrazňoval závěry vyslovené v kasačním nálezu sp. zn. III. ÚS 3067/13, přičemž konstatoval možnost zásahu do osobnostních práv neposkytnutím náležité odborné péče, aniž by však zaujal stanovisko k otázce posouzení kauzality mezi lékařským postupem a újmou způsobenou úmrtím pacienta, jež je předmětem tohoto sporu (v této souvislosti poukázal na svůj rozsudek ze dne 28. 2. 2018 sp. zn. 25 Cdo 1725/2016, týkající se diferenciacie zmíněných nároků). Z těchto důvodů navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl.

10. Krajský soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku s tím, že jeho úvahy, jimiž byl veden, a skutečnosti, o které své rozhodnutí opřel, jsou z něho patrné.

11. Okresní soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

12. Vedlejší účastnice uvedla, že zásadní byla otázka příčinné souvislosti, kdy obecné soudy uzavřely, že ke splnění tohoto zákonného předpokladu nedošlo, neboť ta nebyla prokázána s převažující pravděpodobností. Dále tvrdí, že si nemohla být vědoma rizikovitosti svého počínání a předvídat, že její jednání může vést k danému následku, a to s ohledem na existenci cévní malformace, jejíž prasknutí bylo jedinou a nepředvídatelnou příčinou smrti pacientky. Ztotožňuje se s názorem Nejvyššího soudu, že „základním kritériem odpovědnosti je tedy předvídatelnost škodního následku“. Vedlejší účastnice dále uvádí, že je srozuměna s doktrínou tzv. ztráty šance, kdy soud poměřuje či odhaduje pravděpodobnost dosažených určitých (statistických) šancí na odvrácení smrti, byl-li by byl zvolen určitý postup. Touto otázkou, kdy tzv. ztráta šance je otázkou kauzality, se obecné soudy podrobně zabývaly a dospěly ke správnému závěru, že zde příčinná souvislost chybí. Vedlejší účastnice odmítla, že by v daném případě došlo k porušení subjektivních základních práv a svobod stěžovatelů, a navrhla odmítnutí ústavní stížnosti.

13. Soudce zpravodaj zaslal shora uvedená vyjádření stěžovatelům na vědomí a k případné replice. Ti této možnosti nevyužili.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, ve kterém byla napadena rozhodnutí vydána. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jejich ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpali všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze,

vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost napadených soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto nutno vycházet (mimo jiné) z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

16. V ústavní stížnosti stěžovatelé vytýkají Nejvyššímu soudu, že se odchýlil od právního názoru vysloveného v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 41/2017, v němž uvedl, že při vázanosti dovolacího soudu právním názorem Ústavního soudu „je nezbytné konstatovat zásadu, podle níž pro úspěšné uplatnění práva na ochranu osobnosti není vyžadováno vyvolání konkrétních následků zásahu proti tomuto chráněnému statku, ale postačí, že zásah byl objektivně způsobilý narušit nebo alespoň ohrozit práva chráněná § 11 [o. z.]. V posuzované věci je zřejmé, že pacientka [...] měla zákonný nárok na zajištění odpovídajícího léčebného procesu, který by odpovídal požadavku na postup odborného zdravotního personálu *lege artis*. Nebyl-li tento předpoklad v tomto případě splněn, a tím byla současně snížena šance postižené pacientky na přežití, šlo – bez ohledu na dovozené procentní vyjádření tohoto snížení – o zásah do jejích osobnostních práv, který ovlivnil i samotný fatální výsledek tohoto léčení, a který tak zasáhl i do osobnostních práv žalobců ve smyslu výše uvedeného ustanovení [o. z.]“.

17. Uvedený rozsudek Nejvyšší soud vydal poté, co bylo nálezem Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3067/13 zrušeno jeho předchozí usnesení ze dne 30. 7. 2013 č. j. 30 Cdo 3377/2011-435. Vada tohoto usnesení podle Ústavního soudu spočívala v tom, že Nejvyšší soud se meritorně nezabýval dovoláním, ve kterém se dovolatelé domáhali řešení otázky vzniku občanskoprávní odpovědnosti zdravotnického zařízení, které svým postupem *non lege artis* snížilo šanci na přežití pacientky. V tehdejší věci tato šance měla činit 20 %. K tomu je třeba zdůraznit, že v uvedeném nálezu sp. zn. III. ÚS 3067/13 Ústavní soud vyšel (v návaznosti na předchozí úvahy Nejvyššího soudu) z toho, že otázku příčinné souvislosti bylo třeba v kontextu daného případu považovat za otázku právní. Oproti tomu Nejvyšší soud ji považoval za otázku tzv. následku a za otázku skutkovou.

18. Tento rozdíl v pojetí nelze vnímat jako podstatný. Jde o „spojité nádoby“, kdy právě určitá nejistota o příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním (opomenutím) v podobě postupu *non lege artis* a následkem v podobě újmy na zdraví (či nedostavení se pozitivního výsledku, jaký by nastal, kdyby bylo postupováno *lege artis*), otevírá otázku, zda život a zdraví nevyžaduje takový způsob právní ochrany, jaký by adekvátně odrážel zásadní význam těchto hodnot v systému základních lidských práv a současně by odpovídal specifické povaze věci, resp. z ní vyplývajících procesních konsekvencí. Posuzováno jak z hlediska kauzálního nexu, tak tzv. následku, vždy by ve věci tehdy řešené Nejvyšším soudem šlo o otázku právní, a tudíž bylo povinností Nejvyššího soudu se jí věcně zabývat.

19. V uvedeném nálezu se Ústavní soud vyjádřil k úvahám Nejvyššího soudu o (ne)použití tzv. teorie ztráty šance, přičemž mimo jiné poukázal na ústavněprávní

aspekty aplikace konkurenční teorie *but for to*. Uvedl přitom, že skutkový prvek tehdejší věci – 20% šance na přežití – je konkrétně dán, není zpochybňován, a nic na něm již v této fázi řízení nelze změnit; jinak by relevantní právní úprava dovolání pozbyla smyslu, stejně jako právní posouzení projednávané věci. Zdůraznil však, že právní konsekvence hodnocení takového skutkového základu však mohou být různé v závislosti na tom, jaký právní názor se uplatní z hlediska hodnocení míry významu takové příčinné souvislosti, kdy do úvahy přicházejí zejména tyto možnosti: a) potřeba nezvratného prokázání šance na přežití na 100 %, nebo b) stačí převažující míra od 51 % (v cizí terminologii důkaz „*on the balance of probabilities*“, „*but for*“), anebo c) stačí každé vyjádřitelné určení míry šance na přežití, byť uvedených hodnot nedosahuje („*loss of chance*“, „*perte d'une chance*“, „*Quotenhaftung*“).

20. Ústavní soud závazný právní názor v tomto ohledu nevyjádřil, a ani nemohl, neboť by to za daných okolností, kdy se Nejvyšší soud rozhodnou otázkou hmotného práva v důsledku svého procesního pochybení (*error in procedendo*) věcně nezabýval, bylo „předčasné“, v rozporu se zásadou minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti obecné justice. Následně Nejvyšší soud teorii ztráty šance na posuzovanou věc aplikoval, přičemž vyšel (naopak) z toho, že je tímto právním názorem Ústavního soudu vázán. Ve věci nyní posuzované však Nejvyšší soud tzv. teorii ztráty šance odmítl s tím, že za optimální způsob zjišťování příčinné souvislosti považuje tzv. teorii podmínky.

21. To má nevyhnutelné procesní následky a jejich nerespektování nevyhnutelné dopady na hodnocení ústavní konformity postupu Nejvyššího soudu (tzv. kvalifikovaná vada – viz výše). Nepostoupil-li za těchto okolností senát Nejvyššího soudu 25 Cdo věc velkému senátu Nejvyššího soudu, porušil tím nejen § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ale také ústavně zaručené základní právo stěžovatelů na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

22. Dospěl-li totiž senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu (když odmítl aplikovat teorii ztráty šance či ztráty očekávání) (*loss of chance*, *loss of expectation*, *la théorie de la perte d'une chance*, *verlorene Heilungschance*, *Quotenhaftung*), měl postoupit věc podle § 20 odst. 1 zákona o soudech a soudcích k rozhodnutí velkému senátu a svůj odlišný názor zdůvodnit. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti poukázal na to, že se rozsudek sp. zn. 30 Cdo 41/2017 týkal nároků požadovaných z titulu ochrany osobnosti podle § 11 a 13 o. z., kdy byla konstatována možnost zásahu do osobnostních práv neposkytnutím náležité odborné péče, aniž by bylo zaujato stanovisko k otázce posouzení kauzality mezi lékařským postupem a újmou způsobenou úmrtím pacienta. Tomuto argumentu Nejvyššího soudu Ústavní soud nemůže přisvědčit, neboť obě věci spočívaly na řešení otázky předpokladů právní odpovědnosti zdravotnického zařízení, konkrétně kauzality v medicínsko-právních sporech a z ní plynoucích právních důsledků. Není-li totiž na základě provedeného dokazování postavena zcela najisto (tedy na 100 %) existence příčinné souvislosti mezi pochybením zdravotnického zařízení při poskytování léčebné péče a újmou v podobě poškození zdraví (či nedostavení se předpokládaného výsledku), dojde k otevření (právní) otázky, jaký stupeň jistoty, že újma je následkem pochybení, vede ke vzniku právní odpovědnosti, případně jaká bude podoba této odpovědnosti (za poškození zdraví či za ztrátu šance na uzdravení), resp. jaká bude právní kvalifikace daného skutku (§ 11 a 13 oproti § 420 a násl. o. z.); k posledně uvedené otázce se Nejvyšší

soud vyjádřil v jím zmíněném rozsudku sp. zn. 25 Cdo 1725/2016 (v souvislosti s řešením otázky tzv. totožnosti skutku). Uvedl-li Nejvyšší soud ve svém vyjádření, že jde o odlišné případy, neboť rozsudek sp. zn. 30 Cdo 41/2017 byl vyneseno ve vztahu k nárokům požadovaným z titulu ochrany osobnosti podle § 11 a 13 o. z., z výše uvedeného je patrné, že samotná tato skutečnost není s to rozdílný přístup odůvodnit. Především pak bylo povinností Nejvyššího soudu již v odůvodnění napadeného rozsudku náležitě vysvětlit, v čem spočívá skutková odlišnost obou případů, jež by odůvodnila potřebu jejich odlišného právního posouzení [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227)].

23. Právo na zákonného soudce je významnou systémovou pojistkou, zaručující nezávislost soudů. Toto právo je ústavně zaručeno v čl. 38 odst. 1 Listiny, podle něhož „[n]ikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.“. Podstatou této záruky je, že podávání návrhů soudům a přidělování případů soudcům se odehrává podle předem stanovených pravidel, čímž má být minimalizována možnost jejich ovlivňování, korupce, svévole a jiné nežádoucí vlivy. Toto právo však není vyčerpáno toliko zákonným určením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu, ani pouhým zákonným vymezením hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož i stanovením počtu soudců (přísedících) v senátech, jak požaduje čl. 94 Ústavy. Není vyčerpáno ani požadavkem dalším, a to vyloučením soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti. Toto právo totiž představuje neopominutelnou podmínku řádného výkonu té části státní moci, která soudům byla ústavně svěřena. Zásada zákonného soudce tak na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé představuje pro každého účastníka řízení záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců *ad hoc* [srov. např. nálezy ze dne 22. 2. 1996 sp. zn. III. ÚS 232/95 (N 15/5 SbNU 101), ze dne 21. 1. 1999 sp. zn. III. ÚS 293/98 (N 11/13 SbNU 71), ze dne 20. 6. 2007 sp. zn. III. ÚS 117/07 (N 104/45 SbNU 429), ze dne 16. 11. 2010 sp. zn. I. ÚS 1783/10 (N 227/59 SbNU 309) nebo ze dne 1. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 2766/14 (N 202/79 SbNU 281)].

24. Mezi dílčí složky práva na zákonného soudce patří i povinnost senátu Nejvyššího soudu předložit věc jinému, zákonem předvídanému rozhodovacímu tělesu v případě, že dospěje k odlišnému právnímu názoru, než který byl soudem dosud zastáván. Změna rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povoláné i ke sjednocování judikatury nižších soudů, je totiž jevem ve své podstatě nežádoucím, neboť takovouto změnou je narušen jeden z principů právního státu, a to princip předvídatelnosti soudního rozhodování. To je prioritním důvodem, proč platná právní úprava předepisuje pro soudy nejvyšších instancí i pro Ústavní soud zvláštní a závazná pravidla přijímání rozhodnutí v situacích, kdy jimi má být jejich dosavadní judikatura překonána. Soudy jsou povinny přistupovat ke změně judikatury nejen opatrně a zdrženlivě (tj. výlučně v nezbytných případech opodstatňujících překročení principu předvídatelnosti), ale též s důkladným odůvodněním takového postupu; jeho součástí by nezbytně mělo být přesvědčivé vysvětlení toho, proč, vzdor očekávání respektu k dosavadní rozhodovací praxi, bylo rozhodnuto jinak [srov. např. nálezy ze dne 18. 4. 2007 sp. zn. IV. ÚS 613/06 (N 68/45 SbNU 107) či ze dne 19. 6. 2008 sp. zn. IV. ÚS 1882/07 (N 112/49 SbNU 613)].

25. Jak plyne z výše uvedeného, příslušný senát Nejvyššího soudu nedostal povinnosti postupovat v takové procesní situaci podle § 20 odst. 1 zákona o soudech a soudcích. Rovněž tak ani náležitě neodůvodnil absenci takového postupu, jež by mohla být založena případnou skutkovou a potažmo právní odlišností posuzované věci. Tím porušil ústavně zaručené základní právo stěžovatelů na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, neboť uplatnil veřejnou (státní) moc mimo meze stanovené zákonem, rozhodl-li, aniž věc předložil k rozhodnutí velkému senátu s odůvodněním svého odlišného názoru. Nerespektoval proto právně-státní princip, podle kterého může veřejná moc jednat, jen když jí to zákon umožňuje (obecný zákaz svévole) a jen v případech, v mezích a způsobem, který zákon stanoví (zákaz libovůle), jak to vyžadují čl. 2 odst. 2 Listiny a čl. 2 odst. 3 Ústavy [viz např. nález ze dne 30. 1. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 15/15 (N 12/88 SbNU 171)].

26. Samotné toto zjištění dostatečně opodstatňuje kasaci napadeného rozsudku Nejvyššího soudu, a proto se již Ústavní soud – vycházející z principu subsidiarity hmotněprávního k procesněprávnímu přezkumu [viz např. nález ze dne 11. 12. 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375)] – nezabýval ústavností vlastního právního posouzení Nejvyšším soudem.

27. Nicméně toliko ve formě *obiter dicti* považuje Ústavní soud za potřebné v souvislosti s argumentací Nejvyššího soudu, odvolávajícího se na princip legality, resp. na čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny, podle níž uplatňovaný nárok nemá oporu v platném právu, uvést, že její podstatou je primárně poukaz na teoretické a praktické problémy s „implementací“ doktríny ztráty šance do práva České republiky. Některé argumenty však mají spíše spekulativní povahu, případně nejsou přiléhavé či objektivní, především však Nejvyšší soud pominul lidskoprávní rozměr celé věci.

28. Není pochyb o tom, že často (minimálně za současného stavu lékařské vědy) v medicínsko-právních sporech otázku faktické kauzality nelze objektivně zodpovědět, čemuž tak někdy je i z důvodů, které spočívají na straně zdravotnického zařízení. Je namístě si pak položit otázku, zda tato skutečnost, jež je dána povahou věci, nepředstavuje natolik systémový problém v dané oblasti (zde nutno odlišovat od obtíží v dokazování *ad hoc*), který by opodstatnil specifický přístup k řešení podmínek vzniku odpovědnosti a případně i následků z této odpovědnosti vyplývajících. Potíže se zjištěním kauzality ostatně připouští i Nejvyšší soud, který konstatuje, že nelze vždy trvat na prokázání příčinné souvislosti na 100 %, a řešení spatřuje v tom, že tato musí být prokázána s vysokou mírou pravděpodobnosti, kdy pochybení zdravotnického zařízení musí být příčinou převažující. A připouští-li Nejvyšší soud sám nutnost odlišného přístupu k otázce kauzálního nexu právě v medicínsko-právních sporech, do značné míry tím problematizuje svou úvahu o možné arbitrárnosti či nesystémovosti v případě, že by mohla být doktrína ztráty šance vztažena na další typy škod, včetně hmotných.

29. Pozornost vyvolává i úvaha Nejvyššího soudu o tom, že „ztráta šance“ není právním statkem explicitně chráněným normami občanského práva, resp. že jde o svébytný druh abstraktní újmy, bez jasného odrazu v objektivní realitě. K tomu považuje Ústavní soud za potřebné uvést, že není-li daný typ újmy (jde-li o tzv. složitý případ) explicitně chráněn konkrétním ustanovením určitého právního předpisu, neznamená to, že právem a v něm obsaženým hodnotovým řádem chráněn není. Současně se Ústavní soud jen obtížně může ztotožnit s názorem, že by tento typ újmy měl jakousi abstraktní, umělou podobu.

30. Rovněž v těch případech, kdy zdravotnické zařízení postupuje *non lege artis*, avšak není postaveno najisto, že toto bylo jedinou příčinou poškození zdraví pacienta, neznamená to, že by žádná konkrétní (reálná) újma nemohla vzniknout. I když v takovém případě nebude možné hovořit přímo (resp. s jistotou) o poškození zdraví, minimálně dojde k zásahu do duševní sféry dotčeného jedince, jenž bude nadále žít s vědomím, že se jeho zdravotní stav nemusel zhoršit, případně že se mohl zlepšit, či že osoba mu blízká nemusela zemřít, či mohla žít déle, kdyby k danému pochybení nedošlo. Takový zásah může mít značnou intenzitu (byť v tomto ohledu nebude hrát roli pouze to, jak velká šance byla zmařena, ale i řada dalších faktorů) a jako takový může nepochybně ovlivnit kvalitu života postižené osoby. Přitom v porovnání s jiným „běžnými“ újmami, které mohou vyvolat neoprávněné zásahy do osobnostní sféry jednotlivce, lze sotva hovořit o tom, že by tato byla méně významná, či dokonce bagatelní. Z hlediska ústavnosti není ani podstatné, jaká bude kvalifikace této újmy, tedy zda půjde o škodu či nemajetkovou újmu.

31. Současně je třeba uvést, že s výjimkou případů, kdy existence příčinné souvislosti mezi poškozením zdraví pacienta a postupem zdravotnického zařízení *non lege artis* bude prokázána se 100% jistotou, stává se hranice mezi oběma podobami újmy dosti nezřetelnou. Právní odpovědnost za poškození zdraví za těchto okolností bude vždy určitou „umělou konstrukcí“, která méně či více odráží realitu (v závislosti na míře požadované pravděpodobnosti ve škále od více jak 50 % až do vysoké míry pravděpodobnosti, s jistotou hraničící). Zde tedy sice právo vychází z toho, že újma spočívá v poškození zdraví, z faktického hlediska jde o jiný typ újmy, a to právě ve formě ztráty šance. V této souvislosti si je třeba položit otázku, zda je namístě, aby odpovědnost zdravotnického zařízení měla být dána jen v některých případech vzniku takovéto újmy, a tedy aby došlo k vyloučení velké skupiny osob, jež utrpěly újmu ve stejné podobě a podobné intenzity, z jakékoliv právní ochrany.

32. Jde-li o ústavněprávní rozměr dané věci, nutno zdůraznit, že lidský život i zdraví jsou nedůležitějšími lidskými statky, které (zcela logicky) požívají výslovné ústavněprávní ochrany (viz čl. 6 odst. 1, čl. 7 odst. 1 a čl. 31 Listiny), přičemž je povinností (i) obecných soudů jako orgánů veřejné moci, aby při výkladu a použití podústavního práva tato základní práva braly v úvahu, aby je promítaly do svého rozhodování (čl. 4 Ústavy).

33. Mohlo by se *prima facie* jevit, že osoba dotčená zásahem zdravotnického zařízení, jež lze kvalifikovat jen jako „ztrátu šance“, chráněna těmito ustanoveními není. Tak tomu ovšem být nemůže. Jak již bylo naznačeno, důvodem je, že mezi vznikem újmy v podobě poškození zdraví a „ztráty šance“ často neexistuje dostatečně identifikovatelný předěl. Jím nemůže z výše uvedených důvodů být faktická kauzalita (ve smyslu 100% jistoty), a ani kauzalita právní tak, jak plyne z podústavního práva, neboť to nemůže určovat obsah ústavně zaručených základních práv či svobod, a to tím spíše, kdy tato hranice je relativní, zvláště vezmou-li se v úvahu různé podoby právních úprav či přístupu soudů v jednotlivých zemích. Lze tedy shrnout, že z hlediska ústavnosti zpravidla často nebude možné určit, jaký ústavně chráněný statek mohl být v tom kterém případě pochybení zdravotnického zařízení dotčen, tedy zda jím bude zdraví či život jednotlivce anebo „jen“ jeho psychický stav. I tzv. ztráta šance tak je statkem chráněným výše uvedenými ustanoveními a spolu s tím rovněž např. čl. 7, 10 nebo 26 Listiny (podle situace).

34. Nutnost specifického zacházení neplyne jen z povahy věci, ale i z významu hodnot, které je zde třeba chránit. V této souvislosti Ústavní soud akcentuje v první řadě preventivní působení práva (včetně ústavních předpisů jako čl. 31 Listiny), tedy jaký

přístup zajistí nejlépe, aby zdravotnická zařízení poskytovala své služby na co nejvyšší úrovni, a v případě, že dojde k pochybení, měla snahu o zavedení takových systémových opatření a kontrolních mechanismů, aby dalším pochybením ve své činnosti zabránila. V tomto ohledu je zřejmé, že čím důslednější právní ochrana pacientů bude, tím větší bude mít zdravotnické zařízení snahu chyby eliminovat, přinejmenším proto, že se jim to „vyplatí“ i z finančního hlediska. Současně je třeba vzít v úvahu, že kontraproduktivním řešením může být zavedení drakonického „trestání“ za jakékoliv pochybení zdravotnického zařízení, i když by nemohlo reálně ovlivnit zdraví pacienta. Důsledkem by pak mohlo být snížení výkonnosti a ekonomické efektivity zdravotnických zařízení, aniž by došlo ke skutečnému zlepšení péče o pacienty, kdy se tyto budou jen „jistit“ prováděním různých nikoliv nezbytně nutných vyšetření a zdravotních úkonů. To by mohlo vést ke zvýšení nákladnosti celého zdravotního systému. V této souvislosti by bylo namísto položit otázku, zda aktuální, poměrně přísný požadavek na prokázání příčinné souvislosti, vyvolává adekvátní „tlak“ na zdravotnická zařízení, aby zlepšovala kvalitu poskytované péče, resp. zda tato nezvýhodňuje, zvláště s přihlédnutím k tomu, že jejich postavení v případném sporu je téměř vždy materiálně i procesně lepší než jejich pacientů.

35. S tím souvisí další aspekt, kterým je ochrana osob, u nichž zdravotnické zařízení nejednalo v souladu s právem, když při jejich léčbě nepostupovalo *lege artis* či *vitium artis*. Jak Ústavní soud dovodil výše, i samotná „ztráta šance“ na uzdravení může představovat (často velmi znatelnou, byť specifickou) újmu (spíše) nemajetkové povahy, kterou je třeba odčinit [srov. nálezn Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41)]. Způsob, jak při tom postupovat, je již věcí úvahy obecných soudů, nicméně jako logické řešení se nabízí řešení vycházet nebo přihlédnout ke vzniklé újmě a k podílu zdravotnického zařízení na jejím vzniku v podobě ztráty šance na uzdravení. Dlužno podotknout, že poměrná odpovědnost byla zákonu známa (viz § 441 o. z.), přičemž není podstatné, že v těchto případech nelze hovořit striktně o „spoluzavinění“ poškozeného, resp. o jeho jednání či o náhodě jakožto o další „spolupříčině“ poškození jeho zdraví.

36. K argumentům Nejvyššího soudu třeba uvést, že určité komplikace při interpretaci a aplikaci podústavního práva, spočívající např. v nutnosti změny náhledu na některé tradiční instituty občanského práva či v možnosti uplatňovat nárok jak z titulu náhrady skutečné škody, tak z titulu tzv. ztráty šance, nemohou být relevantní překážkou. Jsou to obecné soudy, kdo má podle čl. 4 Ústavy za povinnost poskytovat ochranu ústavně zaručeným právům a svobodám jednotlivců a v tomto rámci hledat řešení v rovině podústavního práva.

37. Současně nutno odmítnout, že by nastal stav právní nejistoty, resp. že by došlo k porušení zásady předvídatelnosti práva. Lze vskutku předpokládat určitý nárůst počtu soudních sporů, neboť by se zvýšila šance pacientů, kteří byli dotčeni (resp. se cítili být dotčeni) vadným léčebným postupem, na odškodnění, nicméně tuto skutečnost nelze vnímat jen negativně (viz výše zmíněný tlak na kvalitu lékařské péče), kromě toho by bylo na obecných soudech, zda stanoví určité hranice právní odpovědnosti tam, kde by podíl zdravotnického zařízení na poškození zdraví pacienta byl minimální, a omezí tak množství spekulativně vedených soudních sporů. Samotné soudní řízení, resp. dokazování v něm by přitom probíhalo prakticky stejně jako dosud, a jejich výsledek by byl vcelku předvídatelný, neboť by do značné míry závisel na zmíněném podílu stanoveném ve znaleckém posudku.

38. Ústavní soud se necítí být povolán „diktovat“ Nejvyššímu soudu, aby bez dalšího doktrínu ztráty šance aplikoval. V tomto stadiu pouze zdůrazňuje ústavněprávní aspekty věci, které dosud zůstávají stranou rozhodování obecných soudů s tím, že je nyní na Nejvyšším soudu, aby přistoupil na takové řešení (nacházející se jinak v rovině podústavního práva), které by poskytovalo adekvátní ochranu pacientům zdravotnického zařízení v tomto a podobných případech. Takovým řešením může být již zmíněná doktrína, která se z již uvedených důvodů jeví jako velmi vhodná, a její případné odmítnutí by mělo být postaveno na rozumných věcných důvodech.

39. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že Nejvyšší soud v záhlaví označeným rozsudkem porušil ústavně zaručené základní právo stěžovatelů podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Z tohoto důvodu podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona toto rozhodnutí zrušil.

40. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozsudkům krajského soudu a okresního soudu, Ústavní soud vzal v úvahu, že v důsledku zmíněného procesního pochybení Nejvyššího soudu nebylo dovolání stěžovatelů řádně (tj. stanoveným postupem) projednáno a že tudíž se uvedený soud bude spornou právní otázkou znovu zabývat. Kasačního zásahu Ústavního soudu ve větším rozsahu tak není z hlediska ochrany ústavně zaručených základních práv či svobod stěžovatelů třeba, resp. by se neslučovalo se zásadou minimalizace zásahů tohoto soudu do činnosti soudů obecných a principem subsidiarity ústavní stížnosti.

41. Vzhledem k tomu Ústavní soud ústavní stížnost v této části odmítl jako nepřipustnou podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu. Učinil tak mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 25. května 2021

Pavel Šámal
předseda senátu